

# **PRIVILEGOVANI SVEDOCI**

## **Zloupotreba procesnih ovlašćenja u krivičnom postupku**

Autori:

Prof. dr Ivan Ilić

Andrija Ivić

Miodrag Petković

Niš, 2025

## SADRŽAJ

|                                                                                  |    |
|----------------------------------------------------------------------------------|----|
| Predgovor .....                                                                  | 3  |
| Uvod.....                                                                        | 4  |
| Upoznavanje sa slučajevima iz prakse.....                                        | 11 |
| Konkretizacija predmeta istraživanja.....                                        | 16 |
| Cilj istraživanja i istraživački zadaci.....                                     | 17 |
| Predmet obrade.....                                                              | 18 |
| Metod istraživanja.....                                                          | 18 |
| Etički standardi istraživanja.....                                               | 19 |
| Instrumenti za prikupljanje podataka .....                                       | 19 |
| UPITNIK ZA PRIKUPLJANJE PODATAKA IZ SPISA PREDMETA .....                         | 20 |
| UPITNIK ZA PRIKUPLJANJE PODATAKA OD POSTUPAJUĆIH SUDIJA I JAVNIH<br>TUŽIOCA..... | 21 |
| PRIVILEGOVANI SVEDOCI -TEORIJSKI OKVIR.....                                      | 24 |
| POJAM, STICANJE SVOJSTVA SVEDOKA I PROCESNI POLOŽAJ .....                        | 25 |
| OSLOBOĐENJE OD DUŽNOSTI SVEDOČENJA.....                                          | 32 |
| Analiza sudskih odluka.....                                                      | 47 |
| ZAKLJUČCI .....                                                                  | 53 |

## PREDGOVOR

Kroz rad neformalne koalicije Pravosudna baza jug želeli smo da se detaljnije pozabavimo pojedinim procesnim pravima čija primena može značajno uticati na tok i ishod krivičnog postupka. Jedno od takvih prava jeste pravo privilegovanog svedoka da bude oslobođen dužnosti svedočenja zbog svog porodičnog ili drugog bliskog odnosa sa okrivljenim.

Iako ovo pravo ima važnu zaštitnu svrhu, u praksi se otvara pitanje njegovog korišćenja protivno svrsi zbog koje je ustanovljeno. Cilj istraživanja bio je da se utvrdi koliko se često privilegovani svedoci koriste ovim pravom, u kojim fazama postupka i sa kakvim posledicama, kao i da li postoje mehanizmi zaštite od nesavesnog ili zloupotrebnog postupanja, uz očuvanje pune zakonske zaštite svedoka.

Glavni autor studije i rukovodilac istraživanja bio je prof. dr Ivan Ilić, vanredni profesor Pravnog fakulteta u Nišu. U istraživačkom i autorskom timu učestvovali su i Andrija Ivić, javni tužilac Višeg javnog tužilaštva u Nišu, i Miodrag Petković, advokat iz Niša. Njihovo akademsko, tužilačko i advokatsko iskustvo omogućilo je da tema bude sagledana iz različitih uglova krivičnog postupka. Autorskom timu su logistički i organizaciono-administrativno pomagali zaposleni u Odboru za ljudska prava Niš.

Istraživanje i pisanje studije sprovedeni su tokom 2024. i 2025. godine.

Mihajlo Čolak  
Pravosudna baza jug

## Uvod

Procesna ovlašćenja predstavljaju prava koja stranke i drugi učesnici imaju tokom celog krivičnog postupka. Različiti subjekti postupka imaju različita prava i dužnosti u zavisnosti od procesnog položaja subjekta u postupku i faze u kojoj se postupak nalazi.

Pojedina prava mogu se koristiti odmah prilikom pokretanja individualnog postupka, dok druga mogu biti iscrpljena u bilo kom trenutku postupka sve do njegovog konačnog okončanja.

Prava procesnih subjekata normirana su u odredbama Zakonika o krivičnom postupku.<sup>1</sup> Navedenim aktom utvrđena su procesna ovlašćenja javnog tužioca, oštećenog, okrivljenog i njegovog branioca, svedoka i drugih učesnika. U narednom izlaganju predstavimo prava i dužnosti koja imaju navedeni subjekti.

**Javni tužilac** je dužan da preduzme krivično gonjenje kada postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično delo, ili da je određeno lice učinilo krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti; dok za pojedina krivična dela, kada je to propisano zakonom, javni tužilac može preduzeti krivično gonjenje samo na osnovu predloga oštećenog.

Javni tužilac rukovodi istragom, podnosi optužni akt sudu, zastupa optužbu pred sudom i izjavljuje pravni lek. Kao organ postupka, javni tužilac je dužan da pouči okrivljenog ili drugog učesnika u postupku o pravima koja mu pripadaju.

---

<sup>1</sup> "Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - odluka US i 62/2021 - odluka US.

Osnovno i najvažnije pravo ali i dužnost javnog tužioca je gonjenje učinilaca krivičnih dela. Za krivična dela za koja se goni po službenoj dužnosti, javni tužilac je nadležan da:

- 1) rukovodi predistražnim postupkom;
- 2) odlučuje o preduzimanju ili odlaganju krivičnog gonjenja;
- 3) sprovodi istragu;
- 4) zaključi sporazum o priznanju krivičnog dela i sporazum o svedočenju;
- 5) podiže i zastupa optužbu pred nadležnim sudom;
- 6) odustane od optužbe;
- 7) izjavljuje žalbe protiv nepravnosnažnih sudskih odluka i da podnosi vanredne pravne lekove protiv pravnosnažnih sudskih odluka;
- 8) preduzima druge radnje koje su određene zakon.

Pored navedenog svi organi koji učestvuju u predistražnom postupku dužni su da o svakoj radnji preduzetoj u cilju otkrivanja krivičnog dela ili pronalaženja osumnjičenog obaveste nadležnog javnog tužioca. Policija i drugi državni organi nadležni za otkrivanje krivičnih dela dužni su da postupe po svakom zahtevu nadležnog javnog tužioca.

Ukoliko policija ili drugi državni organ ne postupi po zahtevu javnog tužioca javni tužilac će odmah obavestiti starešinu koji rukovodi organom, a po potrebi može obavestiti nadležnog ministra, Vladu ili nadležno radno telo Narodne skupštine.

Naposletku, ako u roku od 24 časa od kada je primljeno obaveštenje policija i drugi državni organ ne postupi po zahtevu

javnog tužioca, javni tužilac može zatražiti pokretanje disciplinskog postupka protiv lica za koje smatra da je odgovorno za nepostupanje po njegovom zahtevu.

Na osnovu navedenog može se zaključiti da su ovlašćenja koja javni tužilac ima u odnosu na sve druge učesnike u postupku u cilju vođenja krivičnog postupka, utvrđivanja činjenica i rasvetljavanju svih važnih okolnosti vezanih za određenu krivičnu stvar.

**Oštećeni** je lice čije je lično ili imovinsko pravo krivičnim delom povređeno ili ugroženo. Na osnovu odredbi Zakonika o krivičnom postupku, oštećeni ima pravo da:

- 1) podnese predlog i dokaze za ostvarivanje imovinskopravnog zahteva i da predloži privremene mere za njegovo obezbeđenje;
- 2) ukaže na činjenice i da predlaže dokaze koji su od važnosti za predmet dokazivanja;
- 3) angažuje punomoćnika iz reda advokata;
- 4) razmatra spise i razgleda predmete koji služe kao dokaz;
- 5) bude obavešten o odbacivanju krivične prijave ili o odustanku javnog tužioca od krivičnog gonjenja;
- 6) podnese prigovor protiv odluke javnog tužioca da ne preduzme ili da odustane od krivičnog gonjenja;
- 7) bude poučen o mogućnosti da preuzme krivično gonjenje i zastupa optužbu;

- 8) prisustvuje pripremnom ročištu;
- 9) prisustvuje glavnom pretresu i učestvuje u izvođenju dokaza;
- 10) podnese žalbu protiv odluke o troškovima krivičnog postupka i dosuđenom imovinskopравnom zahtevu;
- 11) bude obavešten o ishodu postupka i da mu se dostavi pravnosnažna presuda;
- 12) preduzima druge radnje kada je to određeno ovim zakonikom.

Oštećenom se može uskratiti pravo da razmatra spise i razgleda predmete dok ne bude ispitan kao svedok. Ako javni tužilac, za krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti, odbaci krivičnu prijavu, obustavi istragu ili odustane od krivičnog gonjenja do potvrđivanja optužnice, dužan je da o tome obavesti oštećenog i da ga pouči da može da podnese prigovor neposredno višem javnom tužiocu.

Oštećeni može ako nakon potvrđivanja optužnice javni tužilac izjavi da odustaje od optužbe, preuzeti krivično gonjenje i zastupati optužbu. Takođe oštećeni može podneti predlog nadležnom javnom tužiocu za krivična dela za koja se goni po predlogu oštećenog.

**Okrivljeni** je lice protiv koga je podignuta optužnica koja još nije potvrđena, ili protiv koga je podnet optužni predlog, privatna tužba ili predlog za izricanje mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja, a glavni pretres ili ročište za izricanje krivične sankcije još nije određeno, odnosno izraz koji služi kao opšti naziv za osumnjičenog, okrivljenog, optuženog i osuđenog;

Okrivljeni ima pravo da:

- 1) u najkraćem roku, a uvek pre prvog saslušanja, podrobno i na jeziku koji razume bude obavešten o delu koje mu se stavlja na teret, o prirodi i razlozima optužbe, kao i da sve što izjavi može da bude korišćeno kao dokaz u postupku;
- 2) ništa ne izjavi, uskrati odgovor na pojedino pitanje, slobodno iznese svoju odbranu, prizna ili ne prizna krivicu;
- 3) se brani sam ili uz stručnu pomoć branioca u skladu sa odredbama ovog zakonika;
- 4) njegovom saslušanju prisustvuje branilac;
- 5) u najkraćem mogućem roku bude izveden pred sud i da mu bude suđeno nepristrasno, pravično i u razumnom roku;
- 6) neposredno pre prvog saslušanja pročita krivičnu prijavu, zapisnik o uviđaju i nalaz i mišljenje veštaka;
- 7) mu se osigura dovoljno vremena i mogućnosti za pripremanje odbrane;
- 8) razmatra spise i razgleda predmete koji služe kao dokaz;
- 9) prikuplja dokaze za svoju odbranu;
- 10) se izjasni o svim činjenicama i dokazima koji ga terete i da iznosi činjenice i dokaze u svoju korist, da ispituje svedoke optužbe i zahteva da se, pod istim uslovima kao svedoci optužbe, u njegovom prisustvu ispituju svedoci odbrane;
- 11) koristi pravna sredstva i pravne lekove;

12) preduzima druge radnje normirane pozitivnim pravom.

Prava okrivljenog delimično se odnose i na prava uhapšenog lica koje između ostalog ima prava, na poverljiv razgovor sa braniocem koji se nadzire samo gledanjem, a ne i slušanjem i da zahteva da ga bez odlaganja pregleda lekar koga slobodno izabere, a ako on nije dostupan, lekar koga odredi javni tužilac, odnosno sud.

**Svedok** je lice za koje je verovatno da će dati obaveštenja o krivičnom delu, učiniocu ili o drugim činjenicama koje se utvrđuju u postupku. Svako lice koje može da prenese svoja saznanja ili opažanja u vezi sa predmetom svedočenja ima sposobnost svedočenja. Oštećeni, oštećeni kao tužilac ili privatni tužilac može se ispitati kao svedok. Svako lice koje se kao svedok poziva dužno je da se odazove pozivu nadležnog organa, dužno je i da svedoči.

Od dužnosti svedočenja isključeno je:

- 1) lice koje bi svojim iskazom povredilo dužnost čuvanja tajnog podatka, dok nadležni organ, odnosno lice organa javne vlasti ne opozove tajnost podatka ili ga ne oslobodi te dužnosti;
- 2) lice koje bi svojim iskazom povredilo dužnost čuvanja profesionalne tajne (verski ispovednik, advokat, lekar, babica i dr.), osim ako je oslobođeno te dužnosti posebnim propisom ili izjavom lica u čiju je korist ustanovljeno čuvanje tajne;
- 3) lice koje je branilac o onome što mu je okrivljeni kao svom braniocu poverio.

Izuzetno, sud može na predlog okrivljenog ili njegovog branioca odlučiti da ispita lice koje je isključeno od dužnosti svedočenja.

Od dužnosti svedočenja (**Privilegovani svedok**) oslobođeno je:

- 1) lice sa kojim okrivljeni živi u braku, vanbračnoj ili drugoj trajnoj zajednici života;
- 2) srodnik okrivljenog po krvi u pravoj liniji, u pobočnoj liniji do trećeg stepena zaključno, kao i srodnik po tazbini do drugog stepena zaključno;
- 3) usvojenik i usvojitelj okrivljenog.

Maloletno lice koje, s obzirom na uzrast i duševnu razvijenost, nije sposobno da shvati značaj prava da je oslobođeno od dužnosti svedočenja, ne može se ispitati kao svedok, osim ako to sam okrivljeni zahteva.

Organ postupka je dužan da lice koje može biti oslobođeno dužnosti svedočenja, pre ispitivanja ili čim sazna za njegov odnos prema okrivljenom, upozori da ne mora da svedoči. Upozorenje i odgovor se unose u zapisnik.

Lice koje ima osnova da uskrati svedočenje prema jednom od okrivljenih, oslobođeno je od dužnosti svedočenja i prema ostalim okrivljenima, ako se njegov iskaz prema prirodi stvari ne može ograničiti samo na ostale okrivljene.

Svedok će se opomenuti da je dužan da govori istinu i da ne sme ništa da prećuti, a zatim će se upozoriti da davanje lažnog iskaza predstavlja krivično delo. Svedok će se upozoriti i da nije dužan da

odgovori na određeno pitanje ako je verovatno da bi time izložio sebe ili lice člana svoje porodice teškoj sramoti, znatnoj materijalnoj šteti ili krivičnom gonjenju. Ovo upozorenje će se uneti u zapisnik.

Ako svedok koji je uredno pozvan ne dođe, a izostanak ne opravda ili se bez odobrenja udalji sa mesta gde treba da bude ispitan, organ postupka može narediti da svedok bude prinudno doveden, a sud ga može i kazniti novčano do 100.000 dinara.

Ako svedok dođe, pa pošto je upozoren na posledice odbije bez zakonskog razloga da svedoči, sud ga može kazniti novčano do 150.000 dinara, a ako i posle toga odbije da svedoči, može ga još jednom kazniti istom kaznom.

### **Upoznavanje sa slučajevima iz prakse**

U narednom izlaganju predstavimo neke od slučajeva u kojima su postupajući sudovi tumačili i zauzeli stavove čime su stvorili sudsku praksu vezanu za primenu odredbi Zakonika o krivičnom postupku koje se odnose na ispitivanje privilegovanih svedoka.

Napred navedene zakonske odredbe su jasne i precizne tako da zakonska privilegija da se uskrati odgovor na određeno pitanje, ako bi se odgovorom izložio krivičnom gonjenju bliski srodnik, odnosi se na svedoke, a ne i na okrivljene, tako da neće predstavljati nezakonit dokaz odbrana okrivljenog koji nije poučen da može da uskrati odgovor na takvo pitanje. Ovo iz razloga što se odredbe o oslobođenju od dužnosti svedočenja odnose na svedoke, a ne i na okrivljene, tako da ne postoji obaveza organa koji saslušava

okrivljenog prema odredbama Zakona o krivičnom postupku da ga upozori da ono što izjavi može biti upotrebljeno kao dokaz protiv drugog okrivljenog. Dakle, takva obaveza postoji samo u slučaju ispitivanja svedoka u tačno određenim slučajevima predviđenim odredbama Zakona o krivičnom postupku.

U situaciji kada se u predistražnom postupku protiv nepoznatog učinioca preduzima dokazna radnja ispitivanje svedoka isključena je mogućnost oslobađanja svedoka od dužnosti svedočenja, s obzirom na odnos svedoka prema okrivljenom. Naime, u situaciji da je svedok ispitan od strane javnog tužioca u predistražnom postupku protiv nepoznatog izvršioca zbog određenog krivična dela, bez odobrenja sudije za prethodni postupak shodno čl. 300 ZKP-a, pri čemu je na zapisniku svedok upozoren da je u smislu člana 94. stav 1. ZKP oslobođen od dužnosti svedočenja u odnosu na svog oca, pa je izjavio da želi da svedoči i ukoliko se utvrdi da je osumnjičeni njegov otac. Upozorenje svedoka o oslobađanju od dužnosti svedočenja u odnosu na svog oca i njegova uslovna izjava da pristaje da daje iskaz i u slučaju da se ispostavi da je njegov otac osumnjičeni, nemaju značaja, a što je od uticaja na zakonitost ovog dokaza iz razloga što je navedeni iskaz dat pre utvrđivanja okolnosti da je otac svedoka lice protiv koga se vodi postupak, te se tako dat iskaz ne može koristiti kao zakonit dokaz, niti se presuda može na njemu zasnivati.

**Privilegovani svedoci se mogu koristiti svojim pravom da ne svedoče u svakoj fazi krivičnog postupka kada se saslušavaju, sve do pravnosnažnosti presude, pa je sud dužan**

**da ih pre svakog njihovog ispitivanja, upozori da ne moraju svedočiti, te se upozorenje i odgovor ubeleže u zapisnik.**

Sudska praksa smatra da bitna povreda odredaba krivičnog postupka se sastoji u tome što se prvostepena presuda zasniva na dokazu na kome se, ne može zasnivati i to, na iskazu oštećenog saslušanog u svojstvu svedoka, koji je pribavljen na način suprotan odredbama člana 94. ZKP. Ovu povredu sud je učinio, jer svedoka, prilikom saslušanja na glavnom pretresu nije upozorio da je oslobođen dužnosti svedočenja i to nije uneo u zapisnik.

Naime u smislu člana 94. stav 1. tačka 2. ZKP, pored ostalih navedenih lica, oslobođeni su od dužnosti svedočenja srodnici okrivljenog po tazbini do drugog stepena zaključno, te je sud kao organ postupka dužan da Privilegovane svedoke, pre njihovog ispitivanja ili čim sazna za njihov odnos prema okrivljenom, upozori da ne moraju svedočiti, te da se upozorenje i odgovor unose u zapisnik. Pri tome se privilegovani svedoci mogu koristiti svojim pravom u svakoj fazi krivičnog postupka kada se saslušavaju i to sve do pravnosnažnosti presude.

Napred opisano postupanje prvostepenog suda, suprotno je navedenim odredbama Zakona o krivičnom postupku u vidu zabrane zasnivanja sudske odluke na takvom iskazu privilegovanog svedoka koji je ispitan bez upozorenja da ne mora svedočiti ili se nije izričito odrekao tog prava ili ako upozorenje ili odricanje nije ubeleženo u zapisnik.

U konkretnoj situaciji je prvostepeni sud u obrazloženju presude iskaz navedenog svedoka koristio kao dokaz, tj. cenio

njegovu dokaznu vrednost prihvatajući ga u celosti i na istom između ostalih dokaza zasnovao činjenične i pravne zaključke o bitnim činjenicama koje se tiču izvršioca i načina izvršenja krivičnog dela u pitanju, čime je po nalaženju drugostepenog suda učinio bitnu povredu odredaba krivičnog postupka

U prilog gore navedenom dolazi se do zaključka da presuda krivičnog suda ne može da se zasnuje na iskazu privilegovanog svedoka, koji je oslobođen od dužnosti svedočenja i koji se tim svojim pravom koristio u krivičnom postupku.

U praksi se može dogoditi da privilegovani svedok ne da istinit iskaz pred nadležnim organom ili sudom. Naime, neistinit iskaz privilegovanog svedoka pred nadležnim javnim tužiocem ne predstavlja radnju izvršenja krivičnog dela davanje lažnog iskaza ako isti svedok u daljem toku postupka (na glavnom pretresu) izjavi da ne želi da svedoči, od te dužnosti sud ga mora osloboditi kao privilegovanog svedoka.

Pozitivnim Krivičnim Zakonikom, propisano je da će se kaznom zatvora do tri godine, kazniti svedok, veštak, prevodilac ili tumač, koji da lažni iskaz pred sudom, u disciplinskom, prekršajnom ili upravnom postupku ili drugom zakonom propisanom postupku. Dakle, radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u davanju lažnog iskaza, pri čemu lažni iskaz predstavlja izjavu koja sadrži potvrđivanje neistinitih činjenica ili negiranje istinitih.

U praksi se može desti situacija da privilegovani svedok pred nadležnim javnim tužiocem na zapisniku, kojom prilikom je upozoren da je oslobođen dužnosti svedočenja u referentnom

postupku protiv okrivljenog, koji mu je brat, da svoj iskaz vezano za kritični događaj, čak i lažan, neistinit iskaz; a da na glavnom pretresu održanom pred nadležnim sudom izjavi da ne želi da svedoči u postupku koji se vodi protiv njegovog brata – okrivljenog.

Kako je dotični svedok u krivičnom postupku koji se vodi protiv njihovog brata nesumnjivo oslobođen od dužnosti svedočenja, to se svaki njegov raniji iskaz, a posebno onaj dat pred javnim tužiocem, koji predstavlja radnju predmetnog krivičnog dela, ne može ni na koji način koristiti u krivičnom postupku.

Privilegovani svedok se može koristiti svojim pravom u svakoj fazi krivičnog postupka kada se saslušava i to sve do pravnosnažnosti odluke, a zapisnici o iskazu privilegovanih svedoka moraju se izdvojiti iz spisa kada svedok izjavi na bilo kom ispitivanju da ne želi da svedoči, što sud mora poštovati.

Prema tome, iskaz svedoka koji za krivični postupak nije punovažan (validan), ne može biti osnov optuženja - konkretno radnja ili predmet krivičnog dela.

Naposletku postavlja se pitanje da li se može pročitati iskaz lica koje je oslobođeno dužnosti svedočenja u situaciji kada je to lice ispitano u istrazi od strane tužioca, a zatim preminulo pre određivanja glavnog pretresa? Sudska praksa smatra da se zapisnici o ranijem ispitivanju lica koja su oslobođena dužnosti svedočenja ne smeju se izvesti ako ta lica nisu uopšte pozvana na glavni pretres ili su na glavnom pretresu izjavila da neće da svedoče. Kada je utvrđeno da je privilegovani svedok umro, a u smislu odredbi Zakona o krivičnom postupku isti mogao biti

oslobođen je dužnosti svedočenja; onda se na glavnom pretresu mogu čitati zapisnici o ispitivanju svedoka oslobođenih dužnosti svedočenja samo ako su uredno pozvani na glavni pretres, a pozivu se nisu odazvali, i nisu ranije izjavili da neće da svedoče. Ako svedok koji po zakonu može biti oslobođen dužnosti svedočenja kasnije umre, zapisnik o njegovom ranijem ispitivanju ne može se pročitati, već ga treba izdvojiti iz spisa predmeta, te se na takvom iskazu ne može zasnivati presuda.

Na osnovu gore navedenih primera iz prakse nedvosmisleno se može ustanoviti da su postupajući sudovi dosledni prilikom primene odredbi Zakona o krivičnom postupku koje se odnose na mogućnost oslobođenja dužnosti svedočenja ili ti privilegovane svedoke.

### **Konkretizacija predmeta istraživanja**

Predmet istraživanja, u opštem smislu, jeste razmatranje mogućnosti organa postupka i stranaka da se zaštite od nesavesnog, neetičkog i zlonamernog postupanja privilegovanog svedoka; tačnije od lica svedoka koje može biti oslobođeno dužnosti svedočenja u smislu čl. 94 Zakona o krivičnom postupku.

Na osnovu navedenih primera iz prakse može se zaključiti da su mogućnosti zloupotrebe prava od strane privilegovanih svedoka velike, obzirom da se isti mogu pravno zaštititi od krivičnog dela davanja lažnog iskaza, da mogu sve do pravosnažnosti presude koristiti svoje pravo i na taj način čak prouzrokovati visoke i nepotrebne troškove postupka ali i da postupajući pravosudni

organi moraju poštovati propisane norme te da njihovo kršenje predstavlja bitnu povredu odredbi a što je naposljetku jedan od najčešćih žalbenih razloga.

Konkretni predmet istraživanja biće razmatranje učestalosti korišćenja svojim pravom od strane privilegovanih svedoka, te učestalost zloupotrebe prave u cilju onemogućavanja krivičnog gonjenja izvršioca krivičnog dela, kao i sama krivična dela prilikom čijih razotkrivanja i gonjenja počinioca, privilegovani svedoci posežu za zloupotrebom svojih ovlašćenja.

### **Cilj istraživanja i istraživački zadaci**

Krajnji cilj istraživanja jeste utvrđivanje mogućnosti da li stranka u postupku može efikasno i efektivno da se zaštiti od neetičkog i zlonamernog postupanja privilegovanog svedoka, kao i da li ti svedoci usled ovakvog postupanja trpe sankcije u vidu novčanog kažnjavanja.

Imajući u vidu brojnost postupaka, u kojima se pojavljuju lica koja mogu biti oslobođenja od obaveze svedočenja, ne bi bilo praktično analizu vršiti kroz ispitivanje većeg broja predmeta, već će istraživanjem biti obuhvaćen period od januara 2020. godine do decembra 2023. godine.

U tom smislu, početni cilj istraživanja jeste dolaženje do konkretnih podataka i informacija kako bi se ispunio krajnji cilj – došlo do zaključka o napred postavljenim pitanjima.

U izvršenju ovih ciljeva, istraživački zadaci su uvid u sudske i javno tužilačke predmete, prikupljanje i analiza podataka i

informacija o pojedinačnim predmetima, pribavljanje dodatnih pojedinačnih i zbirnih podataka na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja od sudova i javnih tužilaštava, a koji se odnose na predmet istraživanja.

### **Predmet obrade**

Istraživanje će obuhvatiti predmete u postupcima pred Osnovnim sudom u Nišu, Osnovnim sudom u Leskovcu, Osnovnim sudom u Vranju i Osnovnim sudom u Pirotu, kao i Osnovnim tužilaštvima kaja se prema mesnoj nadležnosti odnose na teritorije navedenih sudova. Traženi podaci će se prikupljati neposrednim uvidom u spise predmeta, na osnovu intervjuua i na osnovu odgovora sudova i javnih tužilaštva na zahteve za pristup informacijama od javnog značaja.

### **Metod istraživanja**

Istraživanje će biti sprovedeno kroz pet faza.

U okviru prve faze, biće prikupljeni i korišćenjem metoda analize sagledani odgovarajući relevantni propisi.

Druga faza podrazumeva: (1) podnošenje zahteva za pristup informacijama od javnog značaja osnovnim sudovima i javnim tužilaštvima (2) uvid i i analizu u spise predmeta u kojima je korišćeno pravo privilegovanog svedoka i (3) korišćenje metoda intervjuua sa sudijama osnovnih sudova i javnim tužiocima koji su u svom radu imali slučajeve korišćenja i zloupotrebe privilegovanog svedoka svojim pravom.

Treća faza obuhvata analizu prikupljenih podataka, sačinjavanje statistike i donošenje zaključaka.

U četvrtoj fazi razmotriće se potreba za izmenama propisa i eventualno sačiniti predlozi za poboljšanje stanja u konkretnoj oblasti.

Poslednja, peta faza, podrazumeva izradu nacrtu izveštaja, njegovu reviziju i prezentaciju finalnog izveštaja.

Uslov realizacije svake od narednih faza jeste saradnja osnovnih sudova i javnih tužilaštva, odnosno njihove administracije, sudija i javnih tužioca.

### **Etički standardi istraživanja**

Izveštaj o istraživanju biće napisan bez bilo kakvih ličnih podataka o učesnicima u postupcima.

### **Instrumenti za prikupljanje podataka**

U cilju prikupljanja podataka biće korišćeni upitnik za prikupljanje podataka iz spisa predmeta, zahtevi za pristup informacijama od javnog značaja i upitnik za intervju.

## UPITNIK ZA PRIKUPLJANJE PODATAKA IZ SPISA PREDMETA

Datum prikupljanja podataka: \_\_\_\_\_

Broj predmeta: \_\_\_\_\_

Broj upitnika: \_\_\_\_\_

1. Krivično delo koje se okrivljenom stavlja na teret:  
\_\_\_\_\_
2. Srodstvo privilegovanog svedoka sa okrivljenim:  
\_\_\_\_\_
3. Faza postupka u kojoj se privilegovani svedok koristi svojim pravom:  
\_\_\_\_\_
4. Da li je privilegovani svedok menjao svoj iskaz:  
\_\_\_\_\_
5. Da li je privilegovani svedok novčano kažnjavao:  
\_\_\_\_\_
6. Da li je donet akt o prinudnom dovođenju privilegovanog svedoka:  
\_\_\_\_\_
7. Da li je privilegovani svedok upozoren na mogućnost oslobođenja dužnosti svedočenja: \_\_\_\_\_

## **UPITNIK ZA PRIKUPLJANJE PODATAKA OD POSTUPAJUĆIH SUDIJA I JAVNIH TUŽIOCA**

**Datum prikupljanja podataka:**\_\_\_\_\_

**Sud:** \_\_\_\_\_

**Broj upitnika:** \_\_\_\_\_

1. Kolika je učestalost korišćenja svojim pravom od strane privilegovanog svedoka?
  
2. Šta privilegovani svedoci najčešće ističu kao neposredan razlog za uskraćenje svedočenja?
  
3. Da li ima razlike u učestalosti korišćenja svojim pravom između privilegovanih svedoka čije je prebivalište u urbanoj u odnosu na ruralnu sredinu ?
  
4. Da li privilegovani svedoci češće koriste svoje pravo u istrazi ili tokom glavnog pretresa?
  
5. Da li se privilegovani svedoci uredno odazivaju na pozive nadležnih organa?

6. Kolika je učestalost novčanog kažnjavanja privilegovanih svedoka usled ne odazivanja pozivu nadležnog organa?
7. Kolika je učestalost menjanja iskaza privilegovanih svedoka?
8. Kolika je učestalost korišćenja svojim pravom od strane privilegovanih svedoka pred sudom nakon davanja iskaza pred javnim tužiocem?
9. Koja su krivična dela najzastupljenija prilikom čijih procesuiranja dolazi do pojavljivanja privilegovanih svedoka?
10. Koliki je broj/procenat predmeta usled kojih dolazi do obustave postupka usled nemanja drugih dokaza osim iskaza privilegovanog svedoka ukoliko isti odluči da se koristi svojim pravom?
11. Da li možete da opredelite troškove postupka nastale do trenutka korišćenja privilegovanog svedoka svojim pravom usled čega je došlo do obustave postupka ?

12. Da li sud uvek proverava da li je privilegovani svedok prethodno dao iskaz na zapisnik pred javnim tužiocem da isti želi da svedoči?
13. Da li možete da opredelite najčešće srodstvo/odnos između okrivljenog i privilegovanog svedoka? (supružnici, roditelj, dete,...)
14. Da li se privilegovani svedoci češće koriste svojim pravim prilikom prvog kontakta sa organima gonjenja ili u kasnijem postupku uključujući i ponovljeni postupka nakon drugostepene odluke ukoliko do takvog postupka dođe?
15. Kolika je učestalost žalbenih razloga kojim se poziva na kršenje normi iz čl.94 Zakona o krivičnom postupku kojima se pobija prvostepena odluka?

## **PRIVILEGOVANI SVEDOCI - TEORIJSKI OKVIR**

U dijapazonu dokaznih sredstava u savremenom krivičnom postupku iskaz svedoka se poima kao jedan od najznačajnijih. Samim time, svedoci su u krivičnom postupku procesni subjekti, čijem se procesnom položaju u legislativi poklanja posebna pažnja. Procesni položaj svedoka, ranije se odlikovao, pre svega dužnošću da se odazove pozivu organa vođenja postupka na glavni pretres, što je bilo praćeno mogućnošću izricanja procesnih sankcija, čak i pritvaranjem. Kasnije su svedoci dobili i neka prava u krivičnom postupku, prvenstveno zaštitu od šikane okrivljenog i drugih procesnih subjekata. U savremenom krivičnom postupku, počinje da se vodi računa o sveobuhvatnoj zaštiti svedoka, procesnoj ali i vanprocesnoj. Povod tome su brojna međunarodna akta, kojima je promovisana potreba da se zaštita procesnih subjekata proširi sa okrivljenih na svedoke. Tome u prilog išla je i praksa Evropskog suda za ljudska prava, koji je u svojim brojnim odlukama jasno istakao da se pojedine garancije koje spadaju u pravo na pravično suđenje odnose i na svedoke.<sup>2</sup> Na tragu te tendencije je i jedan od standarda savremenog krivičnog postupka, koji se ogleda u isključenju od dužnosti svedočenja pojedinih kategorija svedoka. Razlozi za to su različite prirode, počev od zaštite važnih državnih i drugih interesa, koji pretežu nad potrebom da se na osnovu iskaza svedoka utvrđuju činjenice u krivičnom postupku. Takođe, zaštita porodičnih interesa i odnosa i razlozi pravičnosti opravdavaju izuzetak od opšte dužnosti svedočenja, za pojedine kategorije

---

<sup>2</sup> Više o tome: Ivan Ilić, monografija

svedoka. Potreba zaštite svedoka i samim tim izostanak davanja iskaza posebno dobija na značaju kada se u svojstvu svedoka pojavi oštećeni. U brojnim slučajevima pravilno i potpuno utvrđeno činjenično stanje u odlučujućoj meri zavisi od iskaza oštećenog u ulozi svedoka, naročito kada je oštećeni istovremeno neposredna žrtva izvršenja krivičnog dela. Zbog toga izostanak iskaza svedoka može dovesti do toga da se ne može sa izvesnošću utvrditi izvršenje krivičnog dela, što u konačnom dovodi do toga da učinioci krivičnih dela ostaju bez osuđujuće presude i bez zaslužene sankcije. Stoga se postavlja pitanje obima i dejstva pozivanja svedoka na privilegiju izostanka svedočenja, gledajući kroz tok krivičnog postupka, odnosno postavlja se pitanje balansa između interesa zaštite privatnih interesa unutar bliskih srodnika i interesa utvrđivanja činjenica u krivičnom postupku i interesa zaštite oštećenog, tačnije neposredne žrtve izvršenja krivičnog dela.

## **POJAM, STICANJE SVOJSTVA SVEDOKA I PROCESNI POLOŽAJ**

U lepezi dokaznih sredstava u savremenom krivičnom postupku, iskaz svedoka smatra se nezamenjivim, što znači da su svedoci veoma bitni procesni subjekti, posebno kada su u pitanju očevici izvršenja krivičnog dela. U procesnoj teoriji je dominantno shvatanje da se svedocima smatraju fizička lica, koja su svojim čulima opazila činjenice, koje su od značaja za krivični postupak i koja na poziv organa krivičnog postupka o tome iskazuju. Neki autori tu dodaju i fizička lica koja su o izvršenju krivičnih dela

saznala na posredan način.<sup>3</sup> To su tzv. svedoci po čuvenju, čiji je iskaz u srpskom krivičnom postupku prihvaćen i uvršten u dokazna sredstva. Kada govorimo o opaženim činjenicama, to su ili činjenice koje se odnose na izvršeno krivično delo ili na učinioca, ili na obe komponente krivične stvari.<sup>4</sup> I naš zakonodavac se izjasnio po tom pitanju, te u odredbi iz člana 91 Zakonika o krivičnom postupku<sup>5</sup> kaže da je svedok lice za koje postoji verovatnoća da će dati obaveštenja o krivičnom delu, učiniocu ili o drugim činjenicama koje se utvrđuju u krivičnom postupku. U nameri da definiše sve i svašta, naš zakonodavac je potpuno nepotrebno u definiciju uveo stepen izvesnosti, u vidu verovatnoće da svedok može dati „obaveštenja“. Analizirajući zakonski pojam svedoka, ako bi se organ vođenja postupka držao toga, mogao bi da odbija dokazne predloge stranaka sa obrazloženjem da ne postoji verovatnoća da će svedok biti u stanju da daje iskaz o činjenicama. Odnosno, mogao bi se na stranke natovariti teret dokazivanja te verovatnoće da bi njihov dokazni predlog bio prihvaćen. Termin „obaveštenje“ je neadekvatan, sa aspekta terminologije krivičnog procesnog prava, s obzirom da je reč o iskazu procesnog subjekta, a ne i obaveštenju. Najzad, kad je reč o činjenicama, iz zakonske definicije bi se moglo zaključiti da svedok mora da bude u stanju da iskazuje o odlučnim činjenicama (o krivičnom delu ili učiniocu), ali i o drugim činjenicama koje se utvrđuju u krivičnom postupku, a to su činjenice indicije i kontrolne činjenice. Stoga se može reći da je

---

<sup>3</sup> Saša Knežević, Krivično procesno pravo – opšti deo, Niš, 2015, str. 288.

<sup>4</sup> Vojislav Đurđić, Krivično procesno pravo – opšti deo, Niš, 2014, str. 279.

<sup>5</sup> "Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - odluka US i 62/2021 - odluka US

svedok fizičko lice koje na poziv organa vođenja postupka daje iskaz o činjenicama, koje se utvrđuju u krivičnom postupku.<sup>6</sup> Prema tome, bitna karakteristika pojma svedok je poziv organa vođenja postupka, čime se razlikuje od tzv. prezumptivnog svedoka, što podrazumeva ona lica za koja takođe postoji mogućnost da poseduju saznanja o činjenicama koje se utvrđuju u krivičnom postupku, ali koja nisu pozvana od organa vođenja postupka, da o njima daju iskaz. Ko će biti pozvan da bude svedok u krivičnom postupku zavisi od dokazne inicijative, koja je prema našem procesnom zakonu prvenstveno na strankama, a supsidijarno i na sudu (član 15 stav 3 i 4 ZKP).

Prema odredbama procesnog zakona za sticanje svojstva svedoka nije predviđen bilo koji uslov, koji se tiče uzrasta ili psihičkog zdravlja. To znači da se u ulozi svedoka u krivičnom postupku može pojaviti bilo koje fizičko lice, pa i dete, starija osoba, duševno bolesno lice, ili kakvo lice sa određenim fizičkim nedostatkom. Svedoci mogu biti domaći i strani državljani. Prema odredbama ZKP-a, ne postoji apsolutno nesposoban svedok, po osnovu bilo koje lične karakteristike. Međutim, u Zakoniku o krivičnom postupku je propisano da sposobnost svedočenja ima samo ono lice koje je sposobno da prenosi sopstvena saznanja ili opažanja. Prema tome, sposobnost za svedočenje je oboriva pretpostavka u krivičnom postupku. Ukoliko se posumnja u sposobnost svedoka da prenosi saznanja ili opažanja, može se tokom postupka utvrđivati sposobnost za svedočenje. Stoga je naš

---

<sup>6</sup> Za različite definicije pojma svedoka videti: Saša Atanasov, DD, str. 23-28.

zakonodavac predvideo mogućnost psihijatrijskog veštačenja sposobnosti za svedočenje, ukoliko se posumnja u sposobnost svedoka da prenosi sopstvena opažanja i saznanja (član 131 stav 2 ZKP). To je inače novina, u odnosu na ranije važeće procesne zakone, u kojima je tradicionalno bila propisana samo mogućnost psihijatrijskog veštačenja okrivljenog. Prema tome, procesnu sposobnost ima svedok koji ima sposobnost prenosa sopstvenih saznanja i opažanja. Postavlja se pitanje procesnih posledica utvrđene nesposobnosti svedoka da prenese sopstvena saznanja i opažanja, na osnovu određenog psihijatrijskog veštačenja. To nije propisano odredbama važećeg ZKP-a. Jasno je da inicijativa za psihijatrijsko veštačenje sposobnosti svedočenja može da potekne od stranaka ili od suda. Procesna posledica utvrđene nesposobnosti za svedočenje može da bude odbijanje predloga stranaka za izvođenje tog dokaza ili, ako bi se desilo da svedok za koga je utvrđena nesposobnost za svedočenje, ipak da iskaz tokom krivičnog postupka, to će sud uzeti u obzir prilikom ocene iskaza.

U kontinentalnom krivičnom procesnom pravu jedan od tradicionalnih principa bio je zabrana svedočenja u sopstvenoj stvari, odnosno zabrana kumulacije svedoka i okrivljenog u istom krivičnom postupku. Suprotno tome, u adverzijalnom krivičnom postupku okrivljeni može da bude ispitan u svojstvu svedoka (može biti svedok u sopstvenoj stvari). Od apsolutne zabrane kumulacije uloge svedoka i okrivljenog izuzetak predstavlja ustanova tzv. krunskog svedoka (svedoka saradnika), odnosno prema zakonskoj terminologiji, okrivljenog saradnika. Za krivična

dela organizovanog kriminaliteta (predviđenih u članu 162 stav 1 tačka 1 ZKP), javni tužilac može od početka istrage do okončanja glavnog pretresa zaključiti sporazum o svedočenju sa okrivljenim. Ključni uslov za zaključenje ove vrste sporazuma je značaj iskaza okrivljenog za otkrivanje, dokazivanje ili sprečavanje krivičnih dela, koja spadaju u tzv. organizovani kriminalitet. Potrebno je da značaj iskaza okrivljenog preteže nad posledicama učinjenog krivičnog dela (član 320 stav 2 ZKP). Ova mogućnost isključuje organizatora kriminalne grupe. Okrivljeni koji postane okrivljeni saradnik za uzvrat dobija sporazum o vrsti i krivične sankcije kazne sa javnim tužiocem, ili oslobođenje od kazne ili odustanak javnog tužioca od krivičnog gonjenja. Okrivljeni saradnik se na glavnom pretresu ispituje nakon saslušanja okrivljenih, a pre ostalih svedoka, nakon čega se udaljava iz sudnice. Prema tome, ova konsensualna forma donekle derogira zabranu kumulacije funkcije okrivljenog i svedoka u krivičnom postupku, ali ne na način kako je to uređeno u adverzijlnom krivičnom postupku. Za razliku od tog modela, gde okrivljeni svedoči u postupku u kome je okrivljeni, na sopstvenu inicijativu, kako bi ojačao svoju odbranu dužnošću da govori istinu, kod svedoka saradnika imamo transformaciju okrivljenog u svedoka, zbog važnosti iskaza za otkrivanje i dokazivanje krivičnih dela organizovanog kriminaliteta.

Drugi procesni subjekti su takođe obuhvaćeni zabranom kumulacije procesnih funkcija. Tako sudije, sudije porotnici i javni tužioci ne mogu vršiti svoje funkcije u krivičnom postupku u kome budu ispitani u svojstvu svedoka. Za razliku od toga, oštećeni koji

se u krivičnom postupku pojavi kao supsidijarni ili privatni tužilac, ili kao svedok sa ili bez imovinskopravnim zahtevom, može biti ispitan u svojstvu svedoka (član 92 stav 2 ZKP).

Procesni položaj svedoka obuhvata prava i dužnosti. Istorijski posmatrano, procesni položaj svedoka se odlikovao obiljem dužnosti, sa vrlo malo prava. U savremenom krivičnom postupku, osnovna dužnost svedoka proizlazi iz obaveze svakog građanina da se odazove pozivu organa vođenja postupka. To je zapravo opšta dužnost svedočenja. Svaki građanin je dužan da se odazove pozivu javnog tužioca, ili sudije za prethodni postupak u istrazi, odnosno pozivu suda da pristupi glavnom pretresu i da iskaz u svojstvu svedoka. Neodazivanje pozivu organa vođenja postupka povlači za sobom preduzimanje radnji procesne prinude, u vidu dovođenja ili novčanog kažnjavanja. Osim toga, svedok snosi troškove odlaganja izvođenja dokazne radnje. Svedok, takođe ima obavezu polaganja zakletve, pre davanja iskaza. Od obaveze polaganja zakletve su oslobođena lica koja ne mogu da shvate značaj polaganja zakletve, a to prema slovu zakona maloletnici i duševno bolesna lica (član 92 ZKP). Najzad, svedok ima dužnost davanja istinitog iskaza. Svedoku se pre ispitivanja predočava da je dužan da govori istinu i da ništa ne sme prećutati, a da davanje iskaza predstavlja krivično delo (član 335 ZKP). Odbijanje svedoka da da iskaz podleže izricanju novčane kazne.

Procesni položaj svedoka, sa prodorom ideja o humanizaciji krivičnog postupka, menjao se u smeru postepenog razvoja prava svedoka na zaštitu. Ustav Srbije u članu 23 obavezuje organe

vođenja postupka na tretman svedoka dostojan čoveka i na zaštitu dostojanstva svedoka. To je tzv. osnovna zaštita svedoka od šikane u krivičnom postupku. Ovaj vid zaštite takođe obuhvata i zaštitu svedoka od nedopuštenog uticaja na slobodnu volju prilikom davanja iskaza. Zabranjeno je mučenje, nečovečno i ponižavajuće postupanje, primena sile, pretnje, obmane i primena medicinskih postupaka s ciljem uticaja na volju svedoka (član 9 ZKP). Osim osnovne zaštite, postepeno su se razvijali sistemi procesne i vanprocesne zaštite svedoka. Taj trend nije zaobišao ni naše pravo. Osim osnovne zaštite svedok uživa i dodatnu procesnu zaštitu. Ovu zaštitu imaju posebno osetljiv svedok i zaštićeni svedok (čl. 103-112 ZKP). Mere zaštite ove dve kategorije svedoka se odnose na posebne načine ispitivanja, kojima se štite svedoci od sekundarne viktimizacije i uopšte od svakog nedopuštenog ataka da fizički i psihički integritet svedoka. Vanprocesna zaštita svedoka je, za razliku od procesne zaštite, propisana odredbama Zakona o programu zaštite učesnika u krivičnom postupku.<sup>7</sup> Ovaj vid zaštite svedoka je najšireg dometa i primenjuje se u slučaju opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet, kao i slobodu ili imovinu svedoka ili lica bliskih svedoku, usled davanja iskaza u krivičnom postupku.

Osim prava na zaštitu, svedok ima pravo na naknadu troškova što obuhvata putne troškove, troškove ishrane i noćenja i tzv. dangubu, izgublenu zaradu.<sup>8</sup>

---

<sup>7</sup> "Sl. glasnik RS", br. 85/2005.

<sup>8</sup> Pravilnik o naknadi troškova u sudskim postupcima ("Sl. glasnik RS", br. 9/2016, 62/2016 i 13/2020), član 1.

## OSLOBOĐENJE OD DUŽNOSTI SVEDOČENJA

Jedno od specifičnih prava, koje je dodeljeno svedocima, tiče se oslobođenja od dužnosti svedočenja. To nije oslobođenje od opšte dužnosti svedočenja, koje imaju svi građani, već oslobođenje od svedočenja u konkretnom slučaju. Razlozi, koji motivišu zakonodavca da dodeli ovo pravo svedocima su vezani za dužnost čuvanja tajne, državne, službene ili profesionalne, zatim potreba zaštite srodničkih odnosa i zaštita ličnog dostojanstva (časti i ugleda) svedoka, kao i zaštita prava na imovinu svedoka. U procesnoj teoriji se najčešće pravi razlika između isključenja od svedočenja, zatim oslobođenja od svedočenja tzv. privilegovanih svedoka i delimičnog oslobođenja od svedočenja.

Isključenje od dužnosti svedočenja implicira da je reč o apsolutnoj ekskluziji i da nije moguće ispitivanje tih lica, kao svedoka u krivičnom postupku. Prema slovu Zakonika o krivičnom postupku, postoje tri kategorije lica, koja su isključenja od dužnosti svedočenja (član 93 ZKP). Prva kategorija su lica, koja su obavezana na dužnost čuvanja podataka, koji su proglašeni tajnim. Oni su isključeni od svedočenja, ali ne apsolutno, već vremenski ograničeno dok nadležni državni organ ne skine oznaku tajnosti sa tih podataka, ili dok nadležni organ ne oslobodi to lice dužnosti čuvanja tajnosti podataka. Prema tome, organ vođenja može inicirati da se lica koja su pod obavezom čuvanja tajnosti podataka, oslobode te dužnosti, s ciljem utvrđivanja činjenica u krivičnom postupku. Druga kategorija su lica, koja bi davanjem iskaza u krivičnom postupku povredila dužnost čuvanja profesionalne

tajne. Tu spadaju lekari, sveštenici, babice, advokati i druga lica, koja za neke činjenice saznaju prilikom obavljanja profesionalne delatnosti. I ova lica mogu da bude ispitana u krivičnom postupku u svojstvu svedoka, ukoliko su oslobođena od dužnosti čuvanja tajne posebnim propisima, ili na osnovu izjave lica, u čiju korist je ustanovljeno čuvanje profesionalne tajne. Naš zakonodavac je u ovu kategoriju svrstao i advokate, a posebnom odredbom je ustanovio da je branilac okrivljenog oslobođen dužnosti svedočenja o onome što mu je povereno u vršenju funkcije odbrane okrivljenog (član 93 stav 1 tačka 3). Verovatno se u prvom slučaju misli na činjenice, koje advokati saznaju prilikom obavljanja profesije, a koje nisu vezane za okrivljenog i odbranu okrivljenog u konkretnom slučaju. Kad je reč o odnosu branioca i okrivljenog, prema stilizaciji zakonske odredbe dalo bi se zaključiti da nije moguća ekskluzija zabrane svedočenja. Ipak, sve to je negirala odredba iz stava 2 člana 93 ZKP, u kojoj stoji da izuzetno od isključenja od svedočenja, sve tri kategorije lica mogu da budu ispitane u krivičnom postupku, po osnovu odluke suda, na inicijativu okrivljenog ili branioca. Smatramo da nema mesta takvoj odluci kad je pitanju obaveza čuvanja tajnosti podataka, s obzirom da bi sudija pojedinac ili predsednik sudećeg veća, na taj način izvršio krivično delo. I u slučaju čuvanja profesionalne tajne treba biti oprezan, s obzirom da bi takođe odlukom suda da se pojedina lica ispituju u krivičnom postupku takođe moglo doći do povrede tajnosti podataka. Jedino u slučaju branioca okrivljenog se može zamisliti celishodnost ispitivanja u svojstvu svedoka, ako je u

sklopu taktike odbrane cilj da se pojača argumentacija u pogledu utvrđivanja činjenica, o kojima branilac okrivljenog stekne saznanje prilikom vršenja funkcije odbrane.

Osim svedoka, koji su isključeni od svedočenja, postoji kategorija lica koja su oslobođena dužnosti svedočenja. *Ratio* za ovo pravo svedoka je drugačiji od oslobođenja. U ovom slučaju zakonodavca rukovodi ideja zaštite porodičnih odnosa. Prema odredbi iz člana 94 stav 1 ZKP, od svedočenja su oslobođena lica sa kojima je okrivljeni u braku, vanbračnoj zajednici i u drugoj trajnijoj zajednici života. Osim toga, od svedočenja su oslobođeni krvni srodnici okrivljenog i to u pravoj liniji neograničeno, u pobočnoj do trećeg stepena i do drugog stepena tazbinskog srodstva. Zakonom su zaštićeni i adoptivni srodnici, budući da su od svedočenja oslobođeni usvojilac i usvojenik okrivljenog. Vidljivo je da se naš zakonodavac odlučio za prilično širok krug srodnika, koji su oslobođeni od svedočenja. Pritom, uvažene su savremene tendencije nediskriminacije, kada je reč o bračnim zajednicama. Osim srodnika, domaćim procesnim zakonom od svedočenja su oslobođeni i maloletnici, koji s obzirom na uzrast i psihofizički razvoj ne mogu da shvate značaj oslobođenja od svedočenja. Ova zabrana, međutim, nije apsolutna, s obzirom da se ta lica mogu ispitati ako okrivljeni to zahteva, čime je obesmišljena odredba iz člana 94 stav 2 ZKP. Dilema postoji i u pogledu procene sposobnosti shvatanja ustanove oslobođenja od svedočenja. Imajući u vidu da za to sud nema odgovarajuća stručna znanja, to bi se moglo

ustanoviti jedino po osnovu veštačenja psihofizičkog razvoja maloletnika.

Obim oslobođenja od dužnosti svedočenja dodatno je proširen kada u postupku postoji više saokrivljenih. Lice koje je oslobođeno od svedočenja u odnosu na jednog od saokrivljenih, biće oslobođeno od svedočenja i u odnosu na ostale saokrivljene, ako se iskaz svedoka ne može ograničiti samo na jednog od okrivljenih (član 94 stav 4 ZKP). Organ vođenja postupka je dužan da upozori svako lice koje je oslobođeno od dužnosti svedočenja na pravo da ne bude ispitano u krivičnom postupku. Takvo upozorenje se daje nakon što, prilikom utvrđivanja identiteta svedoka, bude utvrđen srodnički ili drugi odnos sa okrivljenim. To može biti slučaj prilikom ispitivanja svedoka od javnog tužioca u istrazi, ili od suda, na glavnom pretresu. Izostanak upozorenja da postoji osnov za oslobođenje od svedočenja, ili ispitivanje svedoka bez obzira na postojanje osnova za oslobođenje od svedočenja, predstavlja nedopušten dokaz, u smislu stava 1 člana 16 ZKP na kome se ne može zasnivati sudska odluka. Pozivanje svedoka na pravo oslobođenja od svedočenja nije limitirano, s obzirom na fazu krivičnog postupka. Svedok se može pozvati na to pravo tek na glavnom pretresu, iako je dao iskaz u istrazi, pred javnim tužiocem, ili ako je ispitao od predsednika veća van glavnog pretresa (član 357 ZKP). Upravo zato se pouka o pravu na oslobođenje od svedočenja mora ponoviti svedoku na glavnom pretresu, bez obzira na to što je ranije tokom postupka na to bio upozoren i da je, bez obzira na tu pouku u ranijoj fazi krivičnog postupka svedok da o

iskaz, svestan da ima prava da bude oslobođen od svedočenja. U tom slučaju, kada se svedok pozove na pravo na oslobođenje od svedočenja na glavnom pretresu i odbije da da iskaz, na ranije datim iskazima se ne može zasnivati sudska odluka. U suprotnom, postoji bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 438 stav 2 tačka 1 ZKP (presuda je zasnovana na dokazu na kome se, prema odredbama ZKP-a ne može zasnivati). To predstavlja osnov za izjavljivanje žalbe.

Procesno teorijski posmatrano, može se postaviti pitanje, da li pozivanje na oslobođenje od svedočenja na glavnom pretresu, u slučaju kada je svedok da o iskaz u ranijoj fazi postupka, predstavlja zloupotrebu procesnih ovlašćenja. To pitanje je legitimno osobito iz ugla javnog tužioca, koji često zasniva optužni akt na iskazu svedoka, naročito u slučaju kada je svedok istovremeno neposredno oštećen izvršenjem krivičnog dela. U tom slučaju izostanak krucijalnog dokaza na glavnom pretresu neretko dovodi do toga da se izvesnost o izvršenom krivičnom delu ne može dokazati, te se donosi oslobađajuća presuda po osnovu člana 423 stav 1 tačka 2 ZKP.

Zloupotreba prava je asocijalna pojava koja je suprotna osnovnim pravnim principima, zaštiti pravnog poretka i pravilima morala. Ukoliko se neko pravo ili pravno ovlašćenje ne vrši u skladu sa njegovom društvenom ili ekonomskom namenom, dolazi do zloupotrebe prava. Razlikuje se subjektivni i objektivni pojam zloupotrebe prava. Kod objektivnog pojma, dovoljno je da postoji radnja izigravanja smisla i cilja određene zakonske odredbe. Kod

subjektivnog elementa potrebno je da postoji i namera izigravanja pravne norme.<sup>9</sup> Zloupotreba prava je pravni standard koji služi kao opšti i osnovni pravni kriterijum po kome se ocenjuje ispravnost u ostvarivanju i vršenju subjektivnog prava u svim oblastima jednog pravnog sistema. Princip zabrane zloupotrebe prava predstavlja jedan od osnovnih pravnih principa o kome vode računa i zakonodavac i sudija.<sup>10</sup>Primenjujući osnovne postulate pravne teorije, u pogledu zloupotrebe prava, na pravo svedoka da bude oslobođen svedočenja usled srodničkog odnosa sa okrivljenim, postavilo bi se pitanje da li korišćenje tog prava na glavnom pretresu, nakon što se svedok nije koristio time u prethodnom postupku, predstavlja zloupotrebu prava. Pokušavajući da odgovorimo na to pitanje, koristićemo se uporednim metodom, sagledavajući normativnu osnovu oslobođenja od dužnosti svedočenja u državama bivše Jugoslavije.

### **Makedonija**

Prema odredbama Zakona o krivičnom postupku Makedonije - ZKPM (u originalu *Закон за кривичната постапка*), u svojstvu svedoka se pozivaju lica za koja je verovatno da može da iskaz o krivičnom delu, učiniocu i drugim važnim okolnostima (član 212 stav 1 ZKPM). Kao i u našem procesnom zakonu, postoje lica koja ne mogu biti svedoci u krivičnom postupku i kategorija lica oslobođenih od dužnosti svedočenja. Makedonskim procesnim zakonom je određen širi krug lica, koja su isključena od svedočenja.

---

<sup>9</sup> Marija Salma, Zabrana zloupotrebe procesnih ovlašćenja, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 2/2009, str. 282.

<sup>10</sup> Gordana Stanković, Načelo zabrane zloupotrebe procesnih ovlašćenja u parničnom postupku Republike Srpske, Pravo – teorija i praksa, br. 11/2004, str. 47.

To su najpre lica, koja bi davanjem iskaza povredila dužnost državne ili vojne tajne, zatim branilac okrivljenog o saznatim činjenicama u vršenju funkcije branioca, kao i lica koja bi davanjem iskaza povredilo profesionalne tajne. Isključenje od dužnosti svedočenja obuhvata i maloletna lica, koja ne mogu da shvate smisao ovog ovlašćenja, a takođe i lica koja usled duševne bolesti, zdravstvenog stanja ili usled uzrasta nisu u stanju da svedoče. U pogledu oslobođenja od dužnosti svedočenja makedonski zakonodavac obuhvata gotovo isti krug lica, kao i naš Zakonik o krivičnom postupku. Jedina razlika je u tome što su oslobođeni od svedočenja bračni i vanbračni partner, a ne i lica iz drugih trajnijih zajednica, kao u našem zakoniku. Svedok koji ima pravo da bude oslobođen od svedočenja ima pravo više puta u postupku da se pozove na ovu privilegiju.<sup>11</sup> Ako se to desi na glavnom pretresu, onda se na ranije datom iskazu ( pred javnim tužiocem u istrazi) ne može zasnivati sudska odluka.

### **Hrvatska**

U Zakonu o kaznenom postupku Hrvatske, naveden je pojam svedoka, istovetan onome iz makedonskog procesnog zakona. Kao svedok u krivičnom postupku se poziva lice za koje je verovatno da može dati obaveštenja o krivičnom delu, učiniocu i drugim važnim okolnostima (član 283 stav 1 ZKPH). Nekoliko kategorija svedoka je isključeno od svedočenja u krivičnom postupku. To su lica koja bi svedočenjem povredila zakonsku obavezu čuvanja tajnih

---

<sup>11</sup> G. Kalajdziev G. Lažetić L. Nedelkova M. Denkovska M. Trombeva T. Vitlarov P. Jankulovska D. Kadiev, Komentar na zakonot za krivičnata postapka, Skoplje, 2018, str. 509.

podataka, zatim branilac okrivljenog, verski ispovednik i okrivljeni u spojenom postupku sa više saokrivljenih.

Hrvatski zakonodavac je propisao veoma širok obuhvat privilegovanih svedoka. Osim lica sa kojima se okrivljeni nalazi u bračnoj ili vanbračnoj zajednici, srodnika u pravoj liniji neograničeno, pobočno do trećeg stepena tazbinski do drugog stepena srodstva, usvojioca i usvojenika, oslobođene od svedočenja su još neke kategorije lica. Najpre, oslobođeni od svedočenja su javni beležnici i poreski savetnici, po osnovu čuvanja poslovne tajne. Osim toga, u privilegovane svedoke spadaju lekari, stomatolozi, psiholozi, socijalni radnici, službenici koji kontrolišu probacijski nadzor i branioci, o onome što im je povereno od okrivljenog. Oslobođeni od dužnosti svedočenja su takođe i novinari i urednici sredstava javnog informisanja o izvorima saznanja, koji su upotrebljeni. Ovo oslobođenje je relativnog karaktera i ne važi ako je reč o krivičnom postupku za krivično delo povrede časti i ugleda učinjenih preko sredstava javnog informisanja. Čini se da se hrvatski zakonodavac nepotrebno izdvajao ove tri kategorije lica, budući da je u sva tri slučaja reč o čuvanju poslovne tajne. To je i potvrđeno u članu 283 stav 2 ZKPH, u kome je predviđeno ograničenje oslobođenja od svedočenja, ako su ova lica oslobođena čuvanja profesionalne tajne. Najzad, od svedočenja su oslobođena lica na koja je preneti imovinska korist, o načinu sticanja imovinske koristi. Ovakvom nomotchnikom sa značajnom enumeracijom kategorija lica, koja su izuzeta od dužnosti svedočenja, čini se da se izgubila *differentia specifica*

između isključenja i oslobođenja od svedočenja. Inače, zakonodavci u državama bivše Jugoslavije zamagljuju razliku između oslobođenja i isključenja od svedočenja, te se teško može razgraničiti šta je kriterijum za ovu podelu. U pogledu pozivanja na privilegiju oslobođenja od svedočenja, hrvatski zakonodavac je predvideo da je to moguće samo prilikom prvog ispitivanja u krivičnom postupku. U okviru upozorenja da svedok ima pravo da odbije da da iskaz je i upozorenje da će se iskaz svedoka, ako odluči da svedoči biti korišćen u postupku, bez obzira na eventualnu kasniju odluku da se pozove na privilegiju nesvedočenja. Prema tome, tokom postupka svedok se samo prilikom prvog ispitivanja može pozvati na privilegiju nesvedočenja. Ipak, to se odnosi samo na lica u bračnoj ili vanbračnoj zajednici, na krvne ili građanske srodnike. Za razliku od srpskog krivičnog postupka, u kome svedok tokom istrage može biti ispitan od javnog tužioca, u hrvatskom krivičnom postupku svedok se tokom istrage može ispitati samo na posebnoj dokaznoj ročištu pred sudijom, a ne i javnim tužiocem (član 236 ZKPH). U lica oslobođena od dužnosti svedočenja takođe su ubrojena i deca koja s obzirom na uzrast i duševni razvoj ne mogu da shvate značaj oslobođenja od svedočenja. Međutim, postoji mogućnost da se o saznanjima dobijenim od deteta mogu ispitati stručna lica, rođaci i druge osobe koje su sa detetom bile u kontaktu. Na taj način se zakonski uvodi dokazni značaj tzv. svedoka po čuvenju. Najzad, sve kategorije osoba koje su oslobođene od dužnosti svedočenja ne mogu da uskrate iskaz u

krivičnom postupku, ako je reč o krivičnom delu učinjenog na štetu deteta (član 285 stav 6 ZKPH).

### **Crna Gora**

Crnogorski zakonodavac se opredelio za pojam svedoka, koji korespondira sa tradicijom nekadašnje zajedničke države. Prema odredbi iz člana 107 stav 1 ZKPCG,<sup>12</sup> svedok je lice za koje je verovatno da će moći da da obaveštenja (te se zato i poziva od organa vođenja postupka) o krivičnom delu, učiniocu, kao i drugim važnim okolnostima. Od opšte dužnosti svedočenja isključene su četiri kategorije svedoka. To su najpre lica, koja bi davanjem iskaza u krivičnom postupku, povredila dužnost čuvanja tajnosti podataka. Ovo isključenje je relativnog karaktera, s obzirom da postoji mogućnost svedočenja ovih lica, ako ih nadležni organ oslobodi dužnosti čuvanja tajnog podatka. Od dužnosti svedočenja su takođe isključeni branioci okrivljenog, o predmetu odbrane. Isključenjem od dužnosti svedočenja su takođe obuhvaćena lica, koja bi davanjem iskaza u krivičnom postupku povredila dužnost čuvanja profesionalne tajne. U tu kategoriju spadaju, prema slovu zakona, verski ispovednici, advokati, lekari i drugi medicinski radnici, zatim novinari i druga lica (član 108 stav 1 tačka 3 ZKPCG). Najzad, od svedočenja su oslobođeni i maloletnici, ako zbog uzrasta i duševnog razvoja nisu u stanju da shvate značaj

Osim isključenja od svedočenja, postoje i lica oslobođena od dužnosti svedočenja. To su najpre bračni drug i lica sa kojima je

---

<sup>12</sup> „Sl. list CG”, br. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - odluka US, 2/2015 - odluka US, 35/2015, 58/2015 - dr. zakon, 28/2018 - odluka US i 116/2020 - odluka US)

okrivljeni u vanbračnoj zajednici. Što se tiče krvnih srodnika, u crnogorskom procesnom zakonu su navedena standardno lica koja su sa okrivljenim u krvnom srodstvu u pravoj liniji neograničeno u pobočnom srodstvu do trećeg stepena a u tazbinskom srodstvu do drugog stepena. Od građanskih srodnik, od svedočenja su oslobođeni usvojilac i usvojenik, a takođe hranilac i hranjenik okrivljenog. Sve ove kategorije lica nisu oslobođene od svedočenja u slučaju krivičnih dela, učinjenih na štetu maloletnih lica. Crnogorski zakonodavac navodi da su to zapuštanje i zlostavljanje maloletnih lica, nasilje u porodici i rodoskrvljenje (član 109 stav 2 ZKPCG). Crnogorski zakonodavac se odlučio da spreči „zloupotrebu“ procesnih ovlašćenja navodeći da će se pouka o pravu da uskrati svedočenje saopštiti svedoku od organa postupka kada se po prvi put ispituje u krivičnom postupku. Ako se tada ne iskoristi privilegijom nesvedočenja, taj iskaz se kasnije može koristiti u krivičnom postupku, bez obzira na promenu odluke. Prema tome, izjava volje privilegovanog svedoka je neopoziva. Gledajući kroz tok postupka, to može biti tokom izviđaja pred javnim tužiocem (član 262 stav 1 ZKPCG) ili tokom istrage, takođe pred javnim tužiocem (član 282 stav 4 ZKPCG).

Obuhvat privilegije nesvedočenja u slučaju krivičnog postupka protiv više saokrivljenih zavisi od prirode iskaza svedoka, da li se može ograničiti na samo neke od saokrivljenih. Nepostupanje organa vođenja postupka po odredbama zakonika o oslobođenju od svedočenja, dovodi do nezakonitosti dokaza. To se dešava ako je tokom postupka u svojstvu svedoka saslušano lice

koje je oslobođeno od svedočenja, a nije upozoreno na privilegiju svedočenja, ili ako se to lice nije na izričit način odreklo privilegije nesvedočenja, ili ako upozorenje ili odricanje nije uneto u zapisnik (član 110 ZKPCG). Na takvim dokazima se ne može zasnivati sudska odluka.

### **Bosna i Hercegovina**

Za sticanje svojstva svedoka u Zakonu o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine<sup>13</sup> predviđeno je postojanje verovatnoće da će moći da pruže obaveštenja o učiniocu, krivičnom delu i drugim važnim okolnostima (član 81 stav 1 ZKPBiH). Uobičajeno u procesnim zakonima država nastalih od bivše Jugoslavije, i Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine propisuje da su pojedine kategorije lica isključene od dužnosti svedočenja. To su najpre lica koja bi svedočenjem povredila dužnost čuvanja službene, državne ili vojne tajne. Ova lica ipak mogu da budu svedoci u postupku, ako budu oslobođena dužnosti čuvanja tajne. Isključenjem od svedočenja su takođe obuhvaćena i lica koja bi saslušanjem u krivičnom postupku povredila dužnost čuvanja profesionalne tajne. Tu su ubrojani verski ispovednici, novinari, advokati, lekari, babice i javni beležnici. I ova kategorija lica imaju relativno isključenje od svedočenja, te mogu biti saslušani ako budu oslobođeni dužnosti čuvanja profesionalne tajne ili po osnovu izjave lica u čiju korist je ustanovljena dužnost čuvanja profesionalne tajne. Branioci okrivljenih su takođe isključeni od

---

<sup>13</sup>"Sl. glasnik BiH", br. 3/2003, 32/2003 - ispr, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - dr. zakon, 93/2009, 72/2013 i 65/2018.

dužnosti svedočenja u pogledu onoga što su saznali vršenjem funkcije odbrane u krivičnom postupku. Najzad, od svedočenja su isključeni maloletnici koji ne mogu shvatiti značaj isključena od svedočenja (član 82 stav 1 ZKP BiH). Saslušanje ovih kategorija svedoka u krivičnom postupku predstavlja nezakonit dokaz na kome se može zasnivati sudska odluka. Istovetne odredbe o isključenju od svedočenja predviđene su i u odredbama člana 96 Zakona federacije Bosne i Hercegovine,<sup>14</sup> u članu 147 Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske,<sup>15</sup> i u članu 82 Zakona o krivičnom postupku Brčko distrikta.<sup>16</sup>

U Zakonu o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine su takođe navedeni svedoci koji mogu da odbiju davanje iskaza. U odnosu na druge države bivše Jugoslavije, u članu 83 ZKP BiH je predviđen znatno uži obuhvat lica koja spadaju u privilegovane svedoke. To su bračni drugovi i lica koja su sa osumnjičenim i okrivljenim vanbračnoj zajednici. Osim toga, u privilegovane svedoke spadaju još roditelji i deca, usvojenici i usvojioci okrivljenog. Isti obuhvat lica je propisan i u članu 97 ZKP FBiH, kao i u članu 83 ZKPBD, dok je u članu 148 ZKPRS propisano da u privilegovane svedoke spadaju i krvni srodnici u pravoj liniji neograničeno, u pobočnoj do trećeg stepena kao i tazbinski srodnici do drugog stepena. Deca koja su oštećena izvršenjem krivičnog dela ne mogu odbiti svedočenje (član 148 stav 1 tačka b ZKPRS). U pogledu pozivanja

---

<sup>14</sup> "Službene novine Federacije BiH", br. 35/2003, 56/2003 - ispravka, 78/2004, 28/2005, 55/2006, 27/2007, 53/2007, 9/2009, 12/2010, 8/2013, 59/2014 i 74/2020

<sup>15</sup> "Sl. glasnik RS", 53/2012, 91/2017, 66/2018 i 15/2021

<sup>16</sup> "Sl. glasnik Brčko distrikta BiH", br. 34/2013 - prečišćen tekst, 27/2014, 3/2019 i 16/2020

na privilegiju nesvedočenja, sva četiri procesna zakona koja važe u Bosni i Hercegovini propisuju da se svaki put neposredno pre ispitivanja u postupku moraju upozoriti na to pravo. To znači da se svedok na pravo da ne svedoči može pozvati na glavnom pretresu iako se tim pravom nije koristio u prethodnom postupku. U suprotnom, ako svedok nije upozoren na pravo da odbije svedočenje, ili ako se svedok nije izričito odrekao tog prava ili ako upozorenje ili odricanje od svedočenja nije uneto u zapisnik, to će predstavljati nezakonit dokaz, koji ne može činiti osnovicu sudske odluke (član 83 stav 4 ZKPBiH, član 97 stav 4 FBiH, član 148 stav 4 ZKPRS i član 83 stav 4 ZKPBD).

### **Slovenija**

U Zakonu u kazenskom postupku Slovenije<sup>17</sup> propisano je već uobičajeno da su svedoci lica koja verovatno mogu da daju informacije o krivičnom delu, učiniocu i drugim okolnostima. Od tog pravila, u članu 235 predviđeno je kao izuzetak da se ne mogu saslušati kao svedoci lica koja bi na taj način povredila dužnost čuvanja tajnih podataka, osim ako odlukom nadležnog organa ne bude oslobođen te dužnosti. Od dužnosti svedočenja takođe je oslobođen i branilac okrivljenog, i to o okolnostima koje su mu poverene u tom svojstvu. I ovo isključenje je relativne prirode, s obzirom da okrivljeni može da zahteva da se u svojstvu svedoka sasluša njegov branilac. Procesni zakon Slovenije predvideo je najširi krug lica koja spadaju u privilegovane svedoke, u poređenju

---

<sup>17</sup>Uradni list RS, št. 176/21 – uradno prečišćeno besedilo, 96/22 – odl. US, 2/23 – odl. US, 89/23 – odl. US in 53/24

sa ostalim procesnim kodeksima država bivše Jugoslavije. U tu kategoriju spadaju bračni i vanbračni partner, krvni srodnici u pravoj liniji neograničeno, u pobočnoj do trećeg stepena a u tazbinskoj do drugog stepena srodstva, kao i usvojenik i usvojilac okrivljenog (član 236 stav 1 tačka 2 i 3 ZKPSL). Osim krvnih i građanskih srodnika, u privilegovane svedoke su ubrojani verski ispovednik, o onome što mu je okrivljeni ili drugo lice priznalo, zatim advokati, lekari, socijalni radnici, psiholozi i druga lica o činjenicama za koje su saznale u vršenju poziva. U pogledu ovih kategorija lica, osim verskog ispovednika, privilegija nesvedočenja je relativna i oni mogu da budu svedoci u krivičnom postupku ako su oslobođeni dužnosti čuvanja poverljivih informacija ili ako su dužni da nadležnim organima proslede poverljive informacije.

U privilegovane svedoke takođe spadaju urednici, novinari i autori priloga u vezi sa otkrivanjem izvora informacije (član 236 stav 1 tačka 6 ZKPSL). I u ovom slučaju privilegija izostanka svedočenja je relativnog karaktera. Medijski poslenici mogu biti svedoci u krivičnom postupku, ako je otkrivanje izvora informacije neophodno radi sprečavanja neposredne opasnosti po život ili zdravlje ili radi sprečavanja izvršenja krivičnog dela za koje je propisana kazna zatvora od tri ili više godina zatvora ili pojedinih krivičnih dela protiv polne iz članova 173a i 176 ili krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja ili službenih prava iz člana 257 Krivičnog zakonika Slovenije.<sup>18</sup> Nazad, u privilegovane svedoke spadaju maloletnici, koji ne mogu da shvate značaj privilegije

---

<sup>18</sup>Uradni list RS, št. 50/12 – uradno prečišćeno besedilo, 54/15, 6/16 – popr., 38/16, 27/17, 23/20, 91/20, 95/21, 186/21, 105/22 – ZZNŠPP, 16/23 in 107/24 – odl. US

nesvedočenja. Ipak, i u ovom slučaju to pravo je relativizovano mogućnošću da maloletnici (koji usled uzrasta ili psihičkog razvoja ne mogu da shvate značaj privilegije nesvedočenja) mogu biti ispitani kao svedoci ako okrivljeni to zahtevaju ili ako organ vođenja postupka smatra da je to u najboljem interesu maloletnika (član 236 stav 3 ZKPSL).

Organ vođenja postupka je dužan da upozori svedoka, koji spada u privilegovanu kategoriju, da nije dužan da svedoči, svaki put pre nego što se pristupi ispitivanju. Svedok se upozorava da će njegov iskaz uzeti u obzir, kao dokaz, na glavnom pretresu ako se ne koristi privilegijom nesvedočenja u prethodnom postupku (član 236 stav 2 ZKPSL). To znači da je izjava svedoka da želi da se koristi privilegijom neopoziva i da se svedok tim pravom može koristiti samo jedanput i to prilikom prvog ispitivanja u krivičnom postupku.

### **Analiza sudskih odluka**

U nedostatku odziva sudova i javnih tužilaštava da odgovore na upitnik, koji im je dostavljen, odlučili smo se na analizu slučajeva iz javnotužilačke i sudske prakse. Ovaj deo istraživanja obuhvata pet predmeta iz Osnovnog suda u Nišu.

#### **Slučaj br. 1**

U ovom slučaju Osnovno javno tužilaštvo u Nišu je podiglo optužni predlog<sup>19</sup> protiv okrivljenog zbog postojanja opravdane

---

<sup>19</sup> KT br. 562/21

sumnje da je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz člana 194. stav 1. KZ. Krivičnu prijavu u ovom slučaju je podnela bivša supruga okrivljenog, nakon što je došao u njen stan i nakon kraće rasprave joj naneo nekoliko posekotina i udaraca zatvorenom šakom, od kojih je zadobila lakše telesne povrede. U toku istrage oštećena je ispitana od javnog tužioca i ona je dala iskaz, budući da nisu ni postojali razlozi sa oslobođenje od dužnosti svedočenja, s obzirom da je u pitanju bivši suprug, a ne lice sa kojim se okrivljeni nalazi u bračnoj ili vanbračnoj zajednici. Oštećena je u iskazu u istrazi potvrdila navode iz krivične prijave o fizičkom nasilju bivšeg supruga. Tokom istrage je takođe u svojstvu svedoka ispitana sestra okrivljenog, koja je bila očevidac kritičnog događaja. Ona je nakon što je upozorena, da postoji osnov za oslobođenje od dužnosti svedočenja dala iskaz, u kome je negirala postojanje bilo kakvog fizičkog nasilja. Okrivljeni je tokom saslušanja u istrazi takođe negirao fizičko nasilje i naveo da je kritičnom prilikom bilo samo verbalne rasprave. Tokom istrage je okrivljenom bio određen pritvor zbog opasnosti od bekstva, budući da se više puta nije odazvao pozivu javnog tužioca da pristupi radi saslušanja, a da je takođe izdata i naredba o dovođenju, koja nije bila realizovana. Tokom istrage je sprovedeno i medicinsko veštačenje telesnih povreda oštećene. Veštak je u nalazu konstatovao postojanje više telesnih povreda, koje se zbirno kvalifikuju kao laka telesna povreda. U mišljenju je veštak konstatovao da su povrede mogle nastati sredstvima i na način kako to opisuje oštećena. Na glavnom pretresu oštećena je, nakon što je dva puta izostala iako je uredno

bila pozvala, izjavila da ne želi da svedoči stoga što se sa okrivljenim nalazi u vanbračnoj zajednici. Epilog ovog krivičnog postupka bilo je donošenje oslobađajuće presude.

## **Slučaj br. 2**

Krivični postupak u ovom slučaju je pokrenut na osnovu krivične prijave kćerke osumnjičenog zbog osnova sumnje da je došlo do izvršenja krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 KZ RS, na taj način što je osumnjičeni u vidno alkoholisanom stanju pretio i vređao njegovu suprugu, nakon čega je gađao mobilnim telefonom i zavrtao ruku. Tokom predistražnog postupka su ispitane u svojstvu građana maloletna kćerka osumnjičenog, supruga osumnjičenog. Takođe je saslušan i osumnjičeni, kome je određeno i zadržavanje do 48 sati. Javni tužilac je doneo naredbu o sprovođenju istrage<sup>20</sup> zbog postojanja osnova sumnje da je osumnjičeni izvršio krivično delo nasilje u porodici iz stava 3 u vezi sa stavom 1 člana 194 KZ, prema maloletnoj oštećenoj, kćerki osumnjičenog, u sticaju sa krivičnim delom nasilje u porodici iz stava 1 člana 194 KZ, prema oštećenoj supruzi osumnjičenog. Tokom istrage je izvršeno neuropsihijatrijsko veštačenje osumnjičenog radi utvrđivanja uračunljivosti osumnjičenog u vreme izvršenja krivičnog dela. Oštećena supruga osumnjičenog je tokom istrage bila ispitana u svojstvu svedoka, kojom prilikom se nije koristila privilegijom nesvedočenja. Ona je tom prilikom istakla imovinskopравни zahtev.

---

<sup>20</sup> KT br. 1111/21, KTI 26/21.

Osumnjičeni je prilikom saslušanja tokom istrage priznao izvršenje krivičnog dela. Krivični postupak je okončan tako što je Osnovni sud u Nišu doneo osuđujuću presudu.

### **Slučaj br. 3**

Krivični postupak je pokrenut na osnovu krivične prijave oštećenih, oca i brata okrivljenog zbog postojanja osnova sumnje da je izvršeno krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 KZ, ugrožavanjem spokojstva, telesnog integriteta i duševnog stanja oca okrivljenog primenom nasilja i drskim i bezobzirnim ponašanjem. Okrivljeni je već ranije bio osuđivan zbog istog krivičnog dela na uslovnu osudu i bila je izrečena mera bezbednosti obavezno lečenje alkoholičara. Prema okrivljenom je u ovom slučaju Osnovni sud u Nišu primenio meru iz Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, privremeno udaljenje iz stana i privremena zabrana prilaženja i komunikacije, na osnovu predloga OJT u Nišu. Tokom istrage je bio određen pritvor zbog interakcijske opasnosti i opasnosti od zatamnjivanja istine, po osnovu člana 211 stav 1 tačka 2 i 3 ZKP. Tokom istrage je bila izdata naredba o dovođenju oštećenih oca i sina okrivljenog, budući da se nisu odazvali na uredno dostavljen poziv OJT u Nišu, radi ispitivanja u svojstvu svedoka. Obojica oštećenih su se tokom istrage koristili zakonskim pravom da ne svedoče, zbog krvnog srodstva sa okrivljenim. OJT u Nišu je podiglo optužni predlog protiv okrivljenog, zbog postojanja opravdane sumnje da je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz

člana 194 stav 1 KZ.<sup>21</sup> Dokaznu podlogu za optužni predlog OJT u Nišu je između ostalog zasnovao na iskazu okrivljenog, koji je delimično potvrdio da je kritičnom prilikom bio u alkoholisanom stanju, ali je negirao uvrede i psovke, zatim proceni rizika od nasilja u porodici, izrečenim hitnim merama u smislu Zakona o sprečavanju nasilja u porodici. Javni tužilac se takođe pozvao i na nepravnosnažnu presudu protiv okrivljenog u kom postupku je bila izrečena mera bezbednosti obavezno lečenje alkoholičara i zabrana komunikacije sa oštećenim, kao i veštačenjem uračunljivosti okrivljenog u tom postupku.

#### **Slučaj br. 4**

U ovom slučaju krivičnu prijavu je podnela supruga okrivljenog, nakon što je kritičnom prilikom došlo do verbalnog i fizičkog nasilja, nanošenjem više telesnih povreda ispred kuće njenih roditelja. U predistražnom postupku je ispitana oštećena supruga okrivljenog i oštećeni otac supruge okrivljenog. Oni su u svojim iskazima detaljno opisali kritični događaj i primenu fizičkog nasilja nad njima. Osumnjičeni je u iskazu naveo da nije došlo do fizičkog nasilja. Oštećena je posedovala izveštaj lekara o nastalim telesnim povredama. Na osnovu procene rizike prema osumnjičenom je izrečena hitna mera koja se sastojala u zabrani prilaženja žrtvama nasilja u porodici. Na osnovu svega toga, sprovedene su istražne radnje OJT u Nišu. Tokom istrage je saslušan osumnjičeni, koji je negirao da je došlo do fizičkog nasilja

---

<sup>21</sup> KT br. 2419/23.

i da su on i njegova supruga ponovo zajedno. U svojstvu svedoka je ispitan oštećeni otac supruge okrivljenog, koji je detaljno opisao kako je kritičnom prilikom bilo fizičkog nasilja prema njegovoj kćerci i prema njemu. Sprovedeno je veštačenje telesnih povreda oštećene. Veštak se u mišljenju izjasnio da su povrede kod oštećene mogle nastati na način kako ih je opisao otac oštećene. Oštećena supruga okrivljenog se, međutim u istrazi pozvala na privilegiju nesvedočenja. OJT u Nišu je protiv okrivljenog podiglo optužni predlog,<sup>22</sup> zbog opravdane sumnje da je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 KZ, ugrožavanjem spokojstva i duševnog stanja oštećenog oca njegove supruge, kao i zbog ugrožavanja telesnog spokojstva oštećene njegove supruge, nanošenjem lakih telesnih povreda kritičnom prilikom. Godinu dana kasnije, tokom trajanja glavnog pretresa, OJT u Nišu je dao izjavu o odustanku od krivičnog gonjenja u ovom slučaju, nakon čega je u krivičnom postupku doneta presuda kojom se optužba odbija.

### **Slučaj br. 5**

U ovom slučaju je pokrenut prekršajni postupak zbog učinjenog prekršaja iz člana 36 stav 1 Zakona o sprečavanju nasilja u porodici. Postupak je pokrenut zbog osnova sumnje da je okrivljeni prekršio hitnu meru, koja se sastojala iz zabrane okrivljenom da kontaktira i prilazi žrtvi nasilja u porodici, na taj način što je više puta kontaktirao telefonom njegovu suprugu. Pre

---

<sup>22</sup> KT br. 2747/22.

nego što je pokrenut prekršajni postupak, izjavu u svojstvu građana u PU dala je supruga okrivljenog, u kojoj je tvrdila da je bila izložena dugovremenom nasilju u porodici. Nakon toga je od strane PU dva puta sačinjena službena beleška o obaveštenju primljenom od građana, u kojima supruga okrivljenog navodi da je okrivljeni više puta uznemiravao preko telefona, pri tome upućujući joj verbalne pretnje i uvrede. Supruga okrivljenog je dva puta dala izjave u Centru za socijalni rad u kojima je подробно opisala uznemiravanje koje se dešava preko telefona i kome je više puta bila izložena od strane okrivljenog. O navodima supruge, okrivljeni se u prostorijama PU izjasnio tvrdeći da je jeste uznemiravao, ali da je uvrede i psovke izrekao jer je bio isprovociran. Urađena je procena rizika i od strane PU, kojom prilikom je zaključeno da postoji rizik od nasilja u porodici. Na osnovu svih dokaza, PU je izrekla hitnu meru koja se sastoji u zabrani kontakata i prilaženja žrtvi nasilja u porodici, shodno Zakonu o sprečavanju nasilja u porodici. Hitnom merom su bili obuhvaćeni supruga okrivljenog, njen otac i maloletno dete oštećene i okrivljenog. Ova mera je kasnije bila produžena odlukom Osnovnog suda u Nišu.

## **ZAKLJUČCI**

Zloupotreba procesnih ovlašćenja je prisutna u domaćem krivičnom postupku. To nije iznenađujuće, imajući u vidu samu prirodu krivičnog postupka i suprostavljene interese između okrivljenog i ovlašćenog tužioca. Zloupotreba procesnih ovlašćenja nije pojava, koja je limitirana na samo neke procesne subjekte. Od te pojave nisu izuzeti ni organi vođenja postupka. Kad je reč o

svedocima, to su procesni subjekti, koji nemaju primarni interes da postupaju u zloj veri. Procesni položaj svedoka može biti, naprotiv, veoma delikatan, naročito kada se u toj ulozi nađu oštećeni. Sa druge strane, iskaz oštećenog će vrlo često u krivičnom postupku da predstavlja krucijalni dokaz, bez koga je nemoguće sa izvesnošću utvrditi postojanje krivičnog dela. Privilegovani svedoci u krivičnom postupku predstavljaju deo tradicije, a njihovo pravo da odbiju svedočenje je deo dostignutog stepena zaštite ljudskih prava. Sa teorijske strane, prema tome, ne postavlja se pitanje opravdanosti postojanja ovog prava. Sa druge strane, gledano iz vizure interesa javnog interesa javnog tužioca, kao stranke u krivičnom postupku, postavlja se pitanje da li pozivanje svedoka na privilegiju nesvedočenja, ako je prilikom prvog ispitivanja pristao na davanje iskaza, predstavlja zloupotrebu procesnog ovlašćenja. Sprovedenim istraživanjem došli smo do sledećih zaključaka.

Uporednopravno posmatrano, u državama koje su nastale iz iste zajedničke države (SFRJ), raznolika je normativna osnova po ovom pitanju. U prvu grupu spadaju Severna Makedonija, Srbija i četiri procesnih zakonodavstava, koja važe u Bosni i Hercegovini. U ovim državama svedok se može više puta pozivati na pravo da odbije svedočenje. Ukoliko se to desi, iskaz koji je ranije dat u postupku ne može se koristiti kao osnovica sudske odluke. U drugu grupu spadaju Hrvatska, Crna Gora i Slovenija. U ovim državama se svedok može samo jednom pozvati na pravo da odbije svedočenje. To znači da privilegovani svedok samo prvi put kada bude pozvan može da se koristi ovim pravom. Ipak, između ove tri države postoji

razlika u tome, pred kojim organom vođenja postupka se svedok ispituje kada prvi put bude bio pozvan. U Hrvatskoj se ispituje od sudije, a u Sloveniji od istražnog sudije. U Crnoj Gori se može ispitati još u izviđaju, ili tokom istrage, u oba slučaja od javnog tužioca.

Upitnik koji je sačinjen od strane istraživačkog tima je bio prosleđen sudovima i javnim tužilaštvima na teritoriji jugoistočne Srbije. Međutim, u periodu od skoro godinu dana, nijedan sud se nije odazvao i dostavio tražene podatke! To govori o potpunom nedostatku osećaja za ovu važnu temu, naročito u vreme kada se istovremeno održavala javna rasprava o Zakonu o izmenama i dopunama ZKP-a.

Empirijsko istraživanje se sprovedeno dubinskom analizom (studijom slučaja) pet slučajeva iz javnotužilačke prakse OJT u Nišu. U svih pet slučajeva je bilo reči o krivičnom delu nasilje u porodici. Na osnovu analize nije teško zaključiti da je promena odluke privilegovanog svedoka, koji je istovremeno i oštećeni, u kasnijoj fazi krivičnog postupka, čest slučaj. Najčešći razlog tome je sekundarna viktimizacija, odnosno osećanje straha za sopstvenu bezbednost. Očigledno je, da čak ni Zakon o sprečavanju nasilja u porodici i mere, koje su u njemu propisane, nisu do kraja ispunile svrhu. Javni tužilac se suočava sa pojavom da višemesečni rad na predmetu biva uzaludan kada se oštećeni pozove na privilegiju nesvedočenja u kasnijoj fazi postupka. U tom slučaju postaje veoma teško da javni tužilac dokaze svoju optužnu tezu, sa stepenom izvesnosti. Dalja posledica toga je da se kao epilog krivičnog postupka donese oslobađajuća presuda, primenom principa *in*

*dubio pro reo*, ili se dešava da sami javni tužioci odustanu od optužbe i da se po tom osnovu donese presuda kojom se optužba odbija.

Zakon o izmenama i dopunama ZKP-a ne predviđa intervenciju u pogledu odredbi u kojima je propisano pravo privilegovanih svedoka, iako je tokom javne rasprave bilo inicijative da se i u tom delu učine određene izmene. Sagledavajući sve navedene argumente i materijal, koji nam je bio na raspolaganju, čini se oportunističkim da se u pogledu privilegije odbijanja svedočenja učine izvesne izmene na normativnom planu. Potrebno je uvesti pravilo da se privilegija nesvedočenja može koristiti samo jednom u postupku, i to jedino prilikom prvog davanja iskaza, bez obzira da li se to dešava u predistražnom postupku, ili u istrazi. Ipak, u tom slučaju je potrebno obezbediti adekvatne garancije. U tom smislu, teorijski konzistentno rešenje je da se privilegovani svedoci, odnosno oštećeni u svojstvu svedoka, mogu ispitivati jedino od sudskog organa – sudije za prethodni postupak. U tom slučaju bi sudija za prethodni postupak imao obavezu da na pravo privilegovanog svedoka upozori svedoka pre davanja iskaza, kao i na posledicu davanja iskaza, odnosno da se ovim pravom može koristiti samo jednom u postupku. Iskaz, koji bi na taj način bio pribavljen, mogao bi biti osnovica sudske odluke, što bi bilo u potpunosti opravdano, budući da bi bio pribavljen pred sudskim organom. Osim toga, potrebno je dodatno posvetiti pažnju efikasnim merama zaštite svedoka, pogotovo nakon što je taj svedok dao iskaz u krivičnom postupku. Na taj način bi se ostvario

cilj vođenja postupka, proklamovan u članu 1 ZKP „...da niko nevin ne bude osuđen, a da se učiniocu krivičnog dela izrekne krivična sankcija pod uslovima koje propisuje krivični zakon, na osnovu zakonito i pravično sprovedenog postupka“.